

بررسی نقش کشاورزی و روستا در نیل به اهداف اقتصاد مقاومتی

فاطمه کریمی اعتماد^۱

چکیده

کشاورزی مردمی ترین بخش اقتصادی است که در اثر افزایش درآمدهای ارزی ناشی از نفت مورد غفلت قرار گرفته و به حاشیه رفته است. هدف این مقاله، تبیین نقش بخش کشاورزی و روستاها در توسعه کشور با استفاده از نگاه اقتصاد مقاومتی بود. در این مقاله از روش اسنادی و کتابخانه ای استفاده شده است. نتایج بررسی نشان می دهد مشکل اصلی این بخش، کمبود تاریخی سرمایه گذاری در آن است که باعث شده استهلاک در آن رو به افزایش و بهره وری رو به کاهش باشد. در وضعیت فعلی، قیمت تمام شده رو به افزایش است و از طرف دیگر گرانی بیش از حد مواد غذایی در اثر کاهش تولید در واحد آب یا زمین، جامعه را با سوء تغذیه مواجه نموده است. سرمایه گذاری در کشاورزی یکی از موثرترین استراتژی های کاهش فقر و گرسنگی و بهبود توسعه پایدار است. کشاورزان باید در هر استراتژی جهت افزایش سرمایه گذاری در این بخش نقش اصلی را داشته باشند. اما تا آن زمان که بخش دولتی محیط مناسبی برای سرمایه گذاری کشاورزی نپورود، آنها به قدر کفایت سرمایه گذاری نخواهند کرد. اهمیت بخش کشاورزی در زمینه های اقتصادی، سیاسی و امنیتی، نقش حساس منابع پایه و طبیعی در این بخش، برای دستیابی به توسعه پایدار کشاورزی، ملاحظاتی را پیش روی قرار می دهد. در کالبد شکافی امروز بخش کشاورزی شفافیت آمارها، بهینه کردن منابع مورد استفاده و ارتقای بهره وری و کاهش قیمت تمام شده از مظاهر "اقتصاد مقاومتی" به شمار می رود و تکیه بر منابع و امکانات داخلی نقش اصلی را ایفا می نماید، تکیه ای که سرمایه گذاری های زیربنایی رنگ و بوی اجرایی به آن می بخشد.

واژه های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، کشاورزی، نفت، سرمایه گذاری، توسعه پایدار

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه زنجان

مقدمه

توسعه روستایی و کشاورزی از جمله مباحث مهم در توسعه هر کشور محسوب می شود و جایگاه آن در برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بسیار مهم و اساسی است (Whifield et al, ۲۰۱۵). و لازمه رسیدن به توسعه روستایی و اقتصادی توسعه بخش کشاورزی است، لذا بخش کشاورزی از مهمترین بخش های اقتصادی کشور است و نقش آن در توسعه و ثبات اقتصادی، سیاسی و بین المللی انکار ناشدنی است (ارتیعی و همکاران، ۱۳۹۰). کشاورزی یک سیستم وسیعی است که دارای چندین مفهوم است که با فرآیندهای اجتماعی، سیاسی، زیست محیطی، فرهنگی و اقتصادی در تعامل است (Whifield et al, ۲۰۱۵) لذا موتور و محرک اولیه رشد اقتصادی به شمار می رود. از دیدگاه توسعه اقتصادی، بخش کشاورزی در فرآیند رشد و توسعه کشور نقش بسیار مهمی را بر عهده دارد. بخش کشاورزی در تولید، اشتغال و ایجاد امنیت غذایی، کشورهای مختلف جهان، اعم از کشورهای توسعه یافته یا در حال توسعه دارای اهمیت بسیار است (حسینی و شهبازی، ۱۳۹۲). توسعه کشاورزی مهم ترین اولویت در برنامه های توسعه ملی کشور های در حال توسعه محسوب می شود در ایران نیز بخش کشاورزی از اهمیت بسیاری در برنامه های توسعه برخوردار است به طوری که از این بخش در برنامه های دوم و سوم توسعه به عنوان محور توسعه نام برده است (لایقی و همکاران، ۱۳۹۱). بر این اساس بخش کشاورزی از جنبه های مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دارای اهمیت است و ارتباط تنگاتنگی با اقتصاد کشورها دارد و بخش جدایی ناپذیر از توسعه اقتصادی است (Abdullah & Sulaiman, ۲۰۱۳). همچنین نقش بخش کشاورزی به لحاظ تولید، ایجاد اشتغال و امنیت غذایی باعث شده تا کشورهای مختلف جهان اعم از توسعه یافته و یا در حال توسعه به شیوه های گوناگون، این بخش را مورد حمایت قرار دهند (شاهنوشی فروشانی و همکاران، ۱۳۹۳). کشاورزی همواره با چالش های بسیاری روبرو بوده است (Abotaleb, ۲۰۰۸). بخش کشاورزی به منظور حرکت در راستای تحقق رشد مستمر، مقابله با چالش ها و مشکلات، همسویی با روند جهانی شدن و همچنین دستیابی به توسعه همه جانبه در این بخش نیاز است تا با تمهیدات و تدابیر سیاسی و اقتصادی و حمایتی مناسب، در راستای گسترش بخش کشاورزی تجاری برای رسیدن به توسعه گام بردارد (Moradnezehadi, ۲۰۰۷). برای رسیدن به توسعه کشاورزی الگوها و نظریه های مختلفی ارائه شده است و این نظریه ها در کشورهای مختلف از جمله در ایران نیز در دوره های مختلفی آزمون شده اند ولی هنوز توسعه کشور محقق نشده است. در اینکه امروزه «اقتصاد» از مولفه های مهم امنیت ملی کشورها و نظام های سیاسی است، کمتر تردیدی وجود دارد. همچنین اینکه راهبردهای اقتصادی در تحکیم قدرت ملی کشورها اثر گذاری قابل توجهی دارد نیز مورد وفاق است. اما با توجه به شرایط شرایط فرهنگی، اقتصادی، تاریخی، اقلیمی و ویژگی های دیگر هر کشور نقشه و راه های مختلفی جهت رسیدن به یک اقتصاد مطمئن وجود دارد. این موضوع در کنار متفاوت بودن اهداف اقتصادی هر کشور برای رسیدن به توسعه با توجه به ارزش های اسلامی جامعه ایران و همچنین آسیب پذیر بودن اقتصاد، در سال های اخیر اقتصاد مقاومتی به عنوان یک الگو مطرح شده است. از بخش های مهم و زیر بنایی کشور که می تواند نقش ویژه و بی بدیلی را در تحقق اقتصاد مقاومتی ایفا نماید بخش کشاورزی با ویژگی ها و توانمندی های خاص خود است (داداش پور، ۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی، اقتصادی را ترسیم می کند که توانایی مقابله با تکان های وارده بر اقتصاد را دارد. چنین اقتصادی باید قابلیت انعطاف در شرایط مختلف و توانایی عبور از بحران را داشته باشد. اقتصاد مقاومتی به معنای پدید آمدن وضعیتی در اقتصاد است که در برابر موانع و مشکلات داخلی و خارجی پایداری می کند و به رشد و پیشرفت خود در جهت اهداف عالی اش ادامه می دهد (طغیانی و درخشان، ۱۳۹۳). لذا در این تحقیق به بررسی نقش و جایگاه بخش کشاورزی در نیل به اهداف اقتصاد مقاومتی پرداخته شده است.

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق به کار رفته در این مقاله از نوع اسنادی بوده و بر مبنای هدف کاربردی می باشد و روش گردآوری اطلاعات بیشتر با اتکا به داده های کتابخانه ای و مقالات علمی می باشد. هدف این پژوهش بررسی و شناخت اقتصاد مقاومتی است که از جمله مفاهیمی است که به تازگی مطرح شده و تأثیر گذاری بخش کشاورزی در رسیدن به اهداف اقتصاد مقاومتی می باشد. کشاورزی در اقتصاد ایران

کشاورزی یکی از مقوله های اقتدار و امنیت ملی کشور است؛ زیرا تامین امنیت غذایی که در گرو کشاورزی پایدار است، بر اساس آمار بانک جهانی ۲۰ درصد، سهم بخش کشاورزی در GDP کشور در سال ۱۹۹۱ بوده و در سال ۲۰۰۱ به ۱۳ درصد کاهش پیدا کرده و در سال ۲۰۰۷ به ۱۰ درصد رسیده است (عربیون، منوچهری آملی، ۱۳۹۱). حال آنکه بیشترین صادرات ایران به اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۰ مهمترین شریک تجاری ایران بوده (امارات، چین و هند و ژاپن در رتبه های بعدی این لیست و مهمترین شرکای تجاری ایران محسوب شوند)، بعد از نفت و محصولات پتروشیمی مربوط به محصولات کشاورزی است (عربیون، منوچهری آملی، ۱۳۹۱). بخش کشاورزی بک بخش بسیار مهم از اقتصاد کشور نه تنها در حوزه تامین غذای هر کشور می باشد بلکه نقش اساسی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی نیز ایفا می کند. استفاده بهینه در این بخش مثل زمین، آب، سرمایه گذاری در این بخش به منظور افزایش محصولات کشاورزی می تواند جایگزین سایر بخش های تولیدی کشور گردد. کشاورزی در ایران بزرگترین بخش اقتصادی پس از خدمات است که حدود ۲۰ درصد تولید ناخالص ملی و سهم عمده ای از صادرات غیر نفتی را به خود اختصاص می دهد. همچنین محل اشتغال بخش وسیعی از جمعیت کشور است. بدین ترتیب رشد این بخش تا حدود زیادی تعیین کننده رشد اقتصادی کشور است (حاجی رحیمی و ترکمانی، ۱۳۹۱). نتایج مطالعات حاجی رحیمی و ترکمانی در سال ۱۳۹۱ نشان داد که رشد بخش کشاورزی به طور نسبی کمتر تحت تاثیر شوک های بیرونی قرار می گیرد و از پایداری بیشتری برخوردار است و بنابراین در برنامه های توسعه اقتصادی این نکته در قالب توسعه پایدار بخش کشاورزی در نظر گرفته شود (حاجی رحیمی و ترکمانی، ۱۳۹۱). با وجود اینکه در شرایط بحرانی سه دهه گذشته اقتصاد ایران، بخش کشاورزی توانسته است نقش مهمی در رشد اقتصادی ایران بازی کند، اما در مجموع این رشد جوابگوی نیازهای کشور در تامین اشتغال و افزایش درآمد سرانه نبوده است (حاجی رحیمی و ترکمانی، ۱۳۹۱).

چالش های پیش روی بخش کشاورزی

بخش کشاورزی اقتصاد ایران با چالش هایی روبرو است و با رفع این چالش ها می توان بهره وری را افزایش داد و از منابع بخش کشاورزی در راستای بهبود اقتصاد کشور سود برد. عمده این چالش ها عبارتند از:

- تهدید جدی منابع پایه بخش کشاورزی شامل آب، خاک، جنگل ها و مراتع
- اعتبارات و سرمایه گذاری اندک دولتی و خصوصی بخش کشاورزی
- نیرو انسانی فاقد دانش کافی و مهارت در بخش کشاورزی
- واحدهای بهره برداری بخش کشاورزی عمدتاً در مقیاس های غیراقتصادی و غیرفنی هستند
- تغییر کاربری منابع آب، خاک، جنگل و مراتع کشور و خروج از حیطه فعالیت های کشاورزی
- عملکرد در واحد پایین بخش کشاورزی در بیشتر محصولات تولیدی
- وابستگی برخی محصولات بخش کشاورزی به نهاده های واسطه ای و وارداتی
- کمبود آمارهای کافی و لازم بخش کشاورزی برای برنامه ریزی مناسب و بهره برداری مطلوب
- ضایعات فراوان محصولات بخش کشاورزی در بعضی محصولات و تا حدود ۳۰ درصد
- پرداخت یارانه نقدی ماهانه به کشاورزان و کاهش انگیزه تولید

توانمندی های بخش کشاورزی

در مقابل چالش های ذکر شده برای بخش کشاورزی ایران، مزیت های بسیار مهمی نیز در بخش کشاورزی وجود دارد. برای رشد و توسعه بهتر بخش کشاورزی، توجه به مزیت های کشاورزی از یک طرف و تلاش برای رفع محدودیت های پیش روی بخش کشاورزی از طرف دیگر به عنوان دو ابزاری هستند که باید مورد توجه قرار گیرند. در ادامه به مهمترین مزیت های بخش کشاورزی اشاره خواهد شد:

- تنوع فصلی که امکان تولید اکثر محصولات باغی و زراعی در بخش کشاورزی وجود دارد.

- تنوع تولیدات کشاورزی که نیازمند آب و هوای گرم و آب و هوای سرد دارند، هستند.
 - امکان تولید حدود ۸۵ درصد از انواع میوه و تره بار تولیدی منطقه در ایران با توجه به توانمندی ها و ویژگی های خاص اقلیمی کشور ایران
 - دسترسی آسان به بازار مصرفی داخلی و امکان صادرات به بازار کشورهای خاورمیانه و همجوار
 - تأمین نیازهای این بخش به صورت بومی از داخل کشور و وابستگی بسیار ناچیز به خارج از کشور
- امکان ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی تا حدود ۳۰ درصد کل جامعه با توسعه صنایع پایین دستی و بالا دستی (کریم و همکاران، ۱۳۹۳).

اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی واژه جدیدی است که در سالهای اخیر، با ابتکار مقام معظم رهبری و در پی افزایش تحریم های غرب علیه جمهوری اسلامی ایران به ادبیات اقتصادی کشور اضافه شده است. ایشان اقتصاد مقاومتی را برای اولین بار در شهریور ۱۳۸۹ و در دیدار با کارآفرینان مطرح فرمودند تعریف اقتصاد مقاومتی از دید ایشان عبارت است از اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی ها و خصومت های شدید می تواند تعیین کننده رشد و شکوفایی کشور باشد (خامنه ای، ۱۳۹۱).

در واقع اهداف اقتصاد مقاومتی از دید رهبری مقاومت در برابر فشارها و تهدیدات، کاهش وابستگی، تأکید بر تولید ملی و تلاش برای خودکفایی و تبدیل چالش ها به فرصت ها است. پیغامی نیز چهار تعریف زیر را از اقتصاد مقاومتی ارائه کرده است:

اقتصاد موازی

یعنی همانطور که انقلاب اسلامی با توجه به نیاز خود به نهادهایی با روحیه و عملکرد انقلابی، اقدام با تأسیس نهادهایی مانند کمیته امداد، جهادسازندگی، سپاه پاسداران و بنیاد مسکن نمود، امروز نیز بایستی برای تأمین اهداف انقلاب، این پروژه را ادامه داده و تکمیل کند؛ چرا که انقلاب اسلامی به اقتصاد مقاومتی و به نهادهایی از مقاومتی در اقتصاد نیاز دارد که چه بسا ماهیتاً از عهده نهادهای رسمی اقتصادی بر نمی آید. پس باید نهادهایی موازی برای این کار ویژه ایجاد کند (پیغامی، ۱۳۹۱).

اقتصاد ترمیمی

تعریف دوم از اقتصاد مقاومتی عبارت از اقتصادی که در پی مقاوم سازی، آسیب زدایی، خلل گیری، ترمیم، ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی است. یعنی اگر در رویکرد قبلی گفته می شود که فلان نهاد نمی تواند انتشارات را برآورده کند، در رویکرد جدید به دنبال آن هستیم که باز تعریف سیاست های نهادهای موجود، کاری کنیم که انتظارات ما را بر آورند. مثلاً در این تعریف، ما از بانک مرکزی یا از وزارت بازرگانی می خواهیم که کانون های ضعف و بحران را در نظام اقتصادی کشور شناسایی کنند و خود را بر اساس شرایط جدید اقتصادی، تحریم ها یا نیازهای انقلاب اسلامی بازتعریف نمایند و در نتیجه عملکردی جهادی ارائه دهند (پیغامی، ۱۳۹۱).

اقتصاد دفاعی

تعریف سوم از اقتصاد مقاومتی، متوجه هجمه شناسی، آفندشناسی و پدافندشناسی ما در برابر آن هجمه است. یعنی ما باید ابتدا بررسی کنیم که مخالفان ما حمله به اقتصاد ایران اخلاص در آن را چگونه و با چه ابزارهایی صورت می دهند. بنابراین وقتی به اقتصاد مقاومتی دست یافته ایم که ابزارها و شیوه های هجمه دشمن را پیشاپیش شناخته باشیم و بر اساس آنها استراتژی مقاومت خود را علیه آنان تدوین و اجرا کنیم. بدیهی است تا آفند دشمن شناخته نشود، مقاومت متناسب با آن نیز طراحی و اجرا نخواهد شد (پیغامی، ۱۳۹۱).

اقتصاد الگو

چهارمین تعریف نیز این است که اساساً اقتصاد مقاومتی یک رویکرد کوتاه مدت سلبی و اقدامی صرفاً پدافندی نیست؛ بر خلاف سه تعریف قبلی که اقتصاد مقاومتی را یا پدافندی یا کوتاه مدت می دانستند، این رویکرد چشم اندازی کلان به اقتصاد جمهوری اسلامی ایران دارد و یک اقدام بلند مدت را شامل می شود. این تعریف هم که به نظر می رسد دور از دیدگاه های رهبر معظم انقلاب نیست، رویکردی ایجابی و دوراندیشانه دارد. در این رویکرد، ما رد پی اقتصاد ایده آلی هستیم که هم اسلامی باشد و هم ما را به جایگاه اقتصاد اول منطقه برساند؛ اقتصادی که برای جهان اسلام الهام بخش و کارآمد بوده و زمینه ساز تشکیل تمدن بزرگ اسلامی باشد. بدین معنا اساساً در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت یکی از مولفه های مهم الگ می باید متضمن مقاومت و تحقق آن باشد. در این مقوله است که اقتصاد مقاومتی مشتمل بر اقتصاد کارآفرینی و ریسک پذیری و نوآوری می شو(پیغامی، ۱۳۹۱).

اقتصاد مقاومتی و کشاورزی

اقتصاد مقاومتی در حوزه ی کشاورزی به معنای تلاش برای حداکثر کردن استفاده از امکانات موجود برای تولید محصولات استراتژیک و اساسی جهت کاهش وابستگی به کشورهای خارجی، افزایش بهره وری تا حد امکان، تولید کالاهایی که وابستگی به خارج را هر چه کمتر می کنند و تأمین نهاده های لازم به شکل کامل و در زمانی مناسب است؛ همچنین به موازات این ها باید در بخش کشاورزی سرمایه گذاری کرد. همچنین باید توجه گردد که در اقتصاد مقاومتی از امکانات داخلی، استفاده ی بیشتری شود و همچنین منابع به شکل دقیق تری تخصیص داده شود. اگر تخصیص منابع به صورت مناسب، در بخش های اقتصاد کشور از جمله در بخش کشاورزی مد نظر قرار گیرد، در راستای اقتصاد مقاومتی قرار خواهیم گرفت. به زبان دیگر، اقتصاد مقاومتی یعنی تولید بیشتر، بهره وری بیشتر و هزینه کمتر؛ و توجه بیشتر به محصولات استراتژیک(افتخاری و نصیری زاده، ۱۳۹۴).

اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی یعنی افزایش تولید. از یک سو باید در بخش مصرف، صرفه جویی صورت گیرد و اسراف کاهش یابد، به نظر می رسد که با اصلاح قیمت ها اسراف بسیار کم شده است، از سوی دیگر باید به عوامل مؤثر بر تولید از جمله تأمین نیازهای تولید مثل بذر، کود، سم، دارو، اسپرم و ماده ی ژنتیکی مؤثر و مناسب و نیز سرمایه گذاری زیربنایی توجه کرد. در اقتصاد مقاومتی باید هر چیزی که تولید را افزایش، ضایعات را کاهش و هزینه و قیمت تمام شده را پایین می آورد، مورد توجه قرار گیرد. در بخش کشاورزی، اقتصاد مقاومتی با اقتصاد غیرمقاومتی در مواردی بسیار جزئی با هم تفاوت دارند. این تفاوت هم آن است که کشاورزان باید رغبت بیشتری به تولید کالاهای استراتژیک پیدا کنند. ممکن است اقتصاد مقاومتی بر هزینه کردن کل منابع مالی کشور اثرگذار باشد، اما مسئله این است که بیش از ۹۷ تا ۹۸ درصد بخش کشاورزی ما در اختیار بخش خصوصی است. از این رو تلاش دولت در این حوزه می تواند معطوف به این باشد که از هدر دادن منابع مالی کشور در طرح های بیهوده، بی نتیجه و تبلیغاتی خودداری کند. اقتصاد مقاومتی و غیرمقاومتی در بخش کشاورزی بسیار به هم نزدیک هستند. در هر دو باید سرمایه گذاری انجام شود، بهره وری افزایش یابد، ضایعات کمتر شود، استفاده از منابع، بهینه گردد و توجه بیشتری در سیاست های دولت و عملکرد خود کشاورزان به کالاهای اساسی و استراتژیک صورت گیرد.(افتخاری و نصیری زاده، ۱۳۹۴).

مهمترین تهدیدهای پیش رو، تحریم های اقتصادی که مستقیماً امنیت ملی را مورد توجه دارد. اقتصاد مقاومتی علاوه بر ترمیم بافت ها و ساختارهای فرسوده اقتصادی کشور که متضمن رشد و پویایی و بالندگی اقتصاد است، به عنوان ابزاری کارا در جهت مقابله با این تهدیدات می تواند در حله نخست ضمن بازسازی عمیق در اقتصاد ایران و در گام بعدی ظهور یک اقتصاد قوی قابل رقابتی در سطح جهان، امنیت ملی ایران را تأمین کند. اقتصاد مقاومتی و کشاورزی رابطه ای دوسویه و با ارتباط متقابل فراوان دارند. کشاورزی می تواند به عنوان یکی از ارکان مهم اقتصاد مقاومتی مطرح و نقش مهمی در رسیدن به اهداف اقتصاد مقاومتی داشته باشد و از سوی دیگر اقتصاد مقاومتی نیز بر فرآیندها، تولیدات و حمایت هایی که از کشاورزی می شود تأثیرگذار است. لذا مردمی بودن، خصوصی بودن، تولیدزا بودن و پربازده بودن را بتوان از شاخص های اقتصاد مقاومتی دانست، بلاشک کشاورزی اقتصاد مقاوم است. کشاورزی در ایران هم مزیت های تولید داخلی را به

کمال داراست، و هم می تواند با تمرکز و تقویت سرمایه های کوچک در داخل کشور و بی نیاز از سرمایه گذاری های خارجی فعالیت کند. بدین ترتیب تحقق اقتصاد مقاومتی در سایه تقویت بخش کشاورزی میسر می شود (عربیون و منوچهری آملی، ۱۳۹۱).
"اقتصاد مقاومتی" نقطه ای است که دیگر تئوری مزیت نسبی آن گونه که در اقتصاد غیرمقاومتی تعریف می شود، مجال نمی یابد و رغبت کشاورزان به تولید محصولات استراتژیک اهمیت دوچندان می یابد و البته توجه به ارتقای بهره وری، حفظ منابع طبیعی و کاهش قیمت تمام شده موضوعیت بسیار پیدا می کند.

نقش کشاورزی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی

کشاورزی، شناسه تاریخ و تمدن بشریت است و رسالت آن از دیرباز تأمین غذا به عنوان یکی از مهمترین نیاز حیاتی بشر تعریف شده است (گاسپی ۲۰۱۲؛ حجتی، ۱۳۹۲). و منبع اصلی درآمد برای توده عظیمی از مردم و فراهم آورنده نیازهای غذای معیشتی برای انبوهی از جمعیت در اکثر کشورها و صادرات تولیدات غذایی می باشد (Bowman & Zilberman, ۲۰۱۳؛ Cleaver, ۲۰۱۳؛ Cervantes & Dewbre, ۲۰۱۰). و از سوی دیگر، یکی از بخش های مهم و زیربنایی کشور که می تواند نقش ویژه و بی بدیلی را در تحقق اقتصاد مقاومتی ایفا نماید بخش کشاورزی با ویژگی ها و توانمندی های خاص خود است (داداش پور، ۱۳۹۱؛ محنت فر، ۱۳۹۱؛ اسماعیلی شاد، ۱۳۹۱). این بخش با تکیه بر توانمندی های داخلی برخوردار از منابع پایه آب و خاک، تنوع محصولی در شرایط ویژه آب و هوایی کشور، منابع انسانی و یافته های علمی تا کنون نقش تعیین کننده ای در تأمین امنیت غذایی کشور که تضمین کننده امنیت ملی محسوب می شود داشته است (اعرابی، ۱۳۹۰؛ عطای صالحی، ۱۳۹۰؛ شاه آبادی و علیپور، ۱۳۹۰). درجه کاربری نسبتا بالای بخش کشاورزی در مقایسه با بخش های صنعت و معدن و بنابراین توان اشتغال زایی، کسب درآمد ارزی از طریق صادرات و همچنین صرفه جویی در مصارف ارزی در خصوص کاهش واردات محصولات کشاورزی از طریق افزایش تولیدات داخلی، استراتژیک بودن برخی محصولات این بخش، فراهم آوری برخی داده های مورد نیاز به ویژه برای بخش های صنعت و خدمات و نیز بازاری برای ستاده سایر بخش ها، از جمله دلایل اهمیت بخش کشاورزی در اقتصاد مقاومتی می باشد (طهرانچیان، ۱۳۸۷؛ اللهیاری، ۱۳۹۰؛ محمدزاده علمداری، ۱۳۹۲).

بحث و نتیجه گیری

طرح اقتصاد مقاومتی طرحی بسته و درونگرا نیست بلکه یک اقتصاد پویا و روان است که در صورت توجه مسئولان و با به کارگیری طرح های نوین می توان زمینه را برای پایداری اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی فراهم کرد. هدف اقتصاد مقاومتی بازسازی و احیاء اقتصاد ملی است، موجودیت این اقتصاد که ایرانی و اسلامی است باید هر چه بهتر معلوم و مشخص شود و اگر بومی سازی، خصوصی، پربازده و تولید زابودن را از شاخص های اقتصاد مقاومتی بدانیم بدون شک کشاورزی اقتصادی مقاوم است. طرح اقتصاد مقاومتی یک اقتصاد پویا و روان است که لزوم سرمایه گذاری بر محصولات غیر نفتی در آن تأکید شده است. برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومای روش های زیادی وجود دارد؛ با توجه به اینکه کشاورزی در ایران از بزرگترین بخش های اقتصادی می باشد و سهم عمده ای از صادرات غیر نفتی کشور را داراست، کاهش و قطع وابستگی به خارج و ارتقای بهره وری از مهمترین راهبردهای اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی تلقی می شود. اقتصاد مقاومتی را در بخش کشاورزی به بهره وری تعبیر شده است و تمام اقدامات برای تحقق این عنوان را تلاشی برای تحقق اقتصاد مقاومتی بیان می شود.

کشاورزی یکی از مقوله های اقتدار و امنیت ملی هر کشوری است، زیرا تأمین امنیت غذایی که در گرو کشاورزی پایدار است نیروی پیش برنده و توسعه ای کشورهاست به طوریکه اولویت اصلی کشورها در چشم اندازه آینده شان کشاورزی است، کشاورزی ایران با پنانسیل فراوانی که دارد همچنان جزء بخشهای پایین کشور محسوب می شود و از پنانسیل بالای بخش کشاورزی در تولید استفاده نمی شود. در کالبد شکافی امروز بخش کشاورزی شفافیت آمارها، بهینه کردن منابع مورد استفاده و ارتقای بهره وری، کاهش قیمت تمام شده و ... از مظاهر "اقتصاد مقاومتی" به شمار می رود و تکیه بر منابع و امکانات داخلی رل اصلی را ایفا می نماید، تکیه ای که سرمایه گذاری های

زیربنایی رنگ و بوی اجرایی به آن می بخشد. نکته مهم دیگر در اقتصاد مقاومتی بخش کشاورزی توجه ویژه همه ارگان ها به مجموعه عواملی است که موجب افزایش تولید، کاهش ضایعات و قیمت تمام شده پایین می شود.

پیشنهادات

با توجه به مشکلات موجود و اهمیت بخش کشاورزی، پیشنهادهای زیر ارائه می شود:
تلاش برای بالا بردن راندمان تولید و عملکرد در واحد محصولات کشاورزی، به منظور بالا بردن ارزش افزوده بخش کشاورزی و سهم آن در تولید ناخالص داخلی.

افزایش سرمایه گذاری در بخش کشاورزی با حمایت دولت که با توجه به میزان تأثیر و سهم کشاورزی از تولید ناخالص داخلی، سهم آن از سرمایه گذاری کشور پایین است و مناسب این بخش نیست.
کارآمد کردن سیاست های حمایتی و نظارتی از بخش کشاورزی توسط قوای سه گانه مانند اعلام قیمت تضمینی خرید محصولات راهبردی بخش کشاورزی.

افزایش استفاده از توان تحقیقاتی و پژوهشی دانشگاهی و دانش بنیان کشور برای بهبود و بالا بردن راندمان در بخش کشاورزی.
افزایش راندمان آب کشور و تشویق به صرفه جویی و تخصیص بهینه منابع آبی با ساتفاده از سیستم های آبیاری صنعتی پیشرفته و بهره وری از فناوری های جدید.

تأمین تسهیلات و اعتبارات خرد و کلان کم بهره در بخش های مختلف کشاورزی متناسب با فعالیت ها و نظارت بر حسن انجام استفاده از وام ها بر اساس اقتصاد مقاومتی و سند چشم انداز.

امروزه برتری اقتصاد در مزیت نسبی تولید نیست، بلکه در مزیت نسبی بازاریابی و بازاریابی است. با توجه به توانمندی های بخش کشاورزی و وضعیت جغرافیایی ایران و کشورهای منطقه، باید توجه بیشتری به بازارهای هدف محصولات کشاورزی داشت و آن را محور قرار داد.

سرمایه گذاری در بخش کشاورزی متناسب با جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد مقاومتی نیست و نسبت کم سرمایه گذاری در بخش کشاورزی با توجه به توانمندی این بخش، نوعی بی توجهی به اقتصاد مقاومتی است و باید مشوق های سرمایه گذاری در این بخش بیشتر شود.

منابع

- ارتیعی، ف و چیدری، م و جعفری، م. (۱۳۹۰). عوامل تاثیرگذار بر مشارکت جوانان روستایی در زمینه توسعه کشاورزی مطالعه موردی: استان کرمانشاه. فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۲، شماره ۳، ص ۵۷-۸۴.
- اللهیاری، م.ص. (۱۳۹۰). تحلیل مهارت های مدیریت مزرعه در بین گردانندگان واحدهای مرغداری صنعتی در استان گیلان. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، ۴(۱): ۶۶-۸۱.
- افتخاری، م. و نصیری زاده، ح.م. (۱۳۹۴). بهره وری اساس تحقق اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی. دومین کنفرانس بین المللی رویکردهای نوین در علوم، مهندسی و تکنولوژی، ترکیه، ۲۰۱۵.
- پیغامی، ع. (۱۳۹۱). ۱۰ نکته درباره اقتصاد مقاومتی، شبکه تحلیلی نخبگان، سال ۱۳۹۱.
- حاجی رحیمی، م. و ترکمانی، ج. (۱۳۹۱). بررسی نقش رشد بخش کشاورزی در رشد اقتصادی ایران کاربرد الگوی تحلیل مسیر. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۱(۴۱ و ۴۲): ۷۱-۹۰.
- حسینی، ص. و شهبازی، ح. (۱۳۹۲). برآورد عرضه و تقاضا جمعی بخش کشاورزی ایران ۱۳۸۶-۱۳۳۸. نشریه اقتصاد و توسعه اقتصادی، ۲(۱): ۱۶-۲۴.

- حجتی، م. (۱۳۹۳). تبیین جایگاه بخش کشاورزی (وضع موجود و چشم اندازها)، مرکز روابط عمومی و اطلاع رسانی وزارت جهاد کشاورزی. خامنه ای، ع. (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری (حفظه الله)، فقه و اصول، مبلغان، اسفند-فروردین ۹۲-۱۳۹۱، شماره ۱۶۳، از ۱۰۱ تا ۱۰۷.
- داداش پور، ع. ا. ۱۳۹۱. بررسی نقش کشاورزی در اقتصاد مقاومتی. همایش ملی بررسی و تبیین اقتصاد مقاومتی. دانشگاه گیلان، سال ۱۳۹۱، صص ۵۳۰-۵۲۴.
- شاهنوشی فروشانی، ن. و همکاران. (۱۳۹۳). درس هایی از سیاست های توسعه کشاورزی و منابع آب کشورهای هند و چین، فصلنامه اقتصاد کشاورزی، ۸(۲): ۱۰۹-۸۳ و کشاورزی، راهکارهایی برای ارتقای بخش کشاورزی در دوران گذران اقتصاد مقاومتی. آینده نگر. شماره چهاردهم. صص ۲۷-۲۴.
- شاه آبادی، ا. و علیپور، ا. (۱۳۹۰). بررسی عوامل تعیین کننده رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی ایران. اولین کنگره ملی علوم و فناوری های نوین کشاورزی، ۱۳۹۰.
- طهرانچیان، ا. م. (۱۳۸۷). نقش کشاورزی در رشد اقتصادی ایران (سالهای ۱۳۸۱-۱۳۴۰). اطلاعات سیاسی- اقتصادی، ۲۴۷ و ۲۴۸: ۲۴۳-۲۳۸.
- طغیانی، م. و درخشان، م. (۱۳۹۳). تحلیل عوامل تأثیرگذار تحریم های اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن. مجله راهبرد، ۷۳، ۱۴۶-۱۱۵.
- عربیون، ا. و منوچهری آملی، م. (۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی و کشاورزی. راهکارهایی برای ارتقای بخش کشاورزی در دوران گذران اقتصاد مقاومتی، آینده نگر، ۱۴: ۲۷-۲۴.
- کریم، م. ح. و صفدری نهاد، م. و امجدی پور، م. (۱۳۹۳). توسعه کشاورزی و اقتصاد مقاومتی، جایگزین نفت. فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، ۶(۲): ۱۲۷-۱۰۳.
- لایقی، ا. و قاسمی، پ. و بابایی، ن. (۱۳۹۱). بررسی مزیت نسبی تولید و اشتغال بخش کشاورزی استان های کشور. مجله اقتصادی-دوماهنامه بررسی مسائل و سیاست های اقتصادی. (۱۲-۱۱): ۱۱۰-۸۳.
- محنت فری، ی. (۱۳۹۱). حمایت از تولید ملی و اقتصاد مقاومتی. همایش ملی بررسی و تبیین اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۱.
- Abotaleb, V. (۲۰۰۸). An introduction to current opportunities in investment and involvement in IranCountry agriculture sector, Retrieved December ۱۱, ۲۰۰۸, from http://flgrp.com/index.php?option=com_content&task=view&id=۱۵&Itemid=۷۷. (In Farsi).
- Abdullah, A. and Sulaiman, N. ۲۰۱۳. Factors That Influence the Interest of Youths in Agricultural Entrepreneurship. International Journal of Business and Social Science. ۴(۳).
- Bowman, M. S., and D. Zilberman. ۲۰۱۲. Economic factors affecting diversified farming systems. *Ecology and Society* ۱۸(۱): ۲۳. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-05074-180123>
- Moradnezehadi, H., Iravani, H., Shabanali Fami, H., Hosseini, S.M., & Kafi, M (۲۰۰۷). Analysis of factors influencing entrepreneurship development in green houses in Iranian, Iranian Journal of Agricultural Sciences, ۲(۱۳۸۶): ۲۱۹-۲۲۶. (In Farsi).
- Rahmon Ibrahim. M.(۲۰۱۴). How rural agricultural development projects (animal production) can use projects benefits for improving the economics states of farmers. *Journal of Procedia Economics and Finance* ۸ (۲۰۱۴) ۴۸۴ – ۴۸۹
- Whitfield. S.(۲۰۱۴). Conceptualizing farming systems for agricultural development research: Cases from Eastern and Southern Africa. *Journal of Agricultural Systems*
- Whitfield, S., Dixon, J. L., Mulenga, B. P and Ngoma, H. ۲۰۱۵. Conceptualising farming systems for agricultural development research: Cases from Eastern and Southern Africa. journal homepage. *Agricultural Systems* ۱۳۳ . ۵۴-۶۲.